

Чернуха Надія Миколаївна,
доктор педагогічних наук, професор
Міжрегіональна академія управління персоналом,
м. Київ

Рижиков Вадим Степанович,
Міжрегіональна академія управління персоналом,
м. Київ

УДК: 340.1

Професійна діяльність юриста: теоретичні засади

Для розкриття теоретичних основ особливостей та ознак юридичної діяльності слід розпочати знайомство з характеристики юридичної діяльності. Ця діяльність, насамперед, пов'язана з нормами й має свій сенс, а окремі її види в самій своїй назві містять це основне поняття: правопримирна діяльність, правоохоронна діяльність, правозахисна діяльність тощо [2].

Юридична діяльність є складовою соціальної діяльності у суспільстві. На думку І.В. Бризгалова, юридична діяльність належить до соціальної діяльності – це єдність теоретичного й матеріально-практичного процесів, які здійснюються соціальними суб'єктами з метою цілеспрямованого використання та зміни навколишнього середовища в інтересах людей [1].

Основними ознаками юридичної діяльності є такі:

- єдність теоретичного процесу, який поєднує пізнання явищ, предметів і матеріально-практичних дій, спрямованих на використання вивчених предметів та явищ в інтересах людей;
- юридичну діяльність здійснюють соціальні суб'єкти – індивіди або їх групи, наділені свідомістю та волею, здатні пізнавати і діяти;
- об'єктом діяльності є навколишнє середовище, тобто різноманітні матеріальні та нематеріальні явища й предмети, які оточують людину;
- зміст діяльності полягає в цілеспрямованому використанні та зміні навколишнього середовища соціальними суб'єктами, тобто це завжди свідомо діяльність, спрямована на визначення цілей та засобів їх досягнення;
- метою діяльності є задоволення матеріальних та духовних потреб людей [1, 2].

Слово «юридичний» є синонімом слова «правовий». На цих словах базується майже вся юридична термінологія. Загалом юридична діяль-

ність є такою, що вимагає великої напруги, терпіння, сумлінності, знань і високої відповідальності; це праця, заснована на суворому дотриманні норм закону. Праця юристів надзвичайно різноманітна й складна, вона має цілий перелік ознак, що відрізняють її від праці більшості людей інших професій [4; 5].

По-перше, юридичні професії характеризуються надзвичайною різноманітністю завдань, що вирішуються. Програма вирішення цих завдань може бути виражена в найзагальнішій формі, яка, зазвичай, сформульована в правовій нормі. Кожна нова справа для слідчого, прокурора, судді, адвоката є новим завданням. Чим менше шаблону в підході до справи, тим більше вірогідним і правильним є результат у пошуках істини.

По-друге, юридична діяльність при всій її складності й різноманітності повністю підлягає правовому регулюванню, і це накладає відбиток на особу кожного юриста. Вже при плануванні своєї діяльності будь-який працівник юридичного профілю в думках зіставляє майбутні дії з нормами законодавства, що регламентують ці дії [4; 5].

Як загальну характерну особливість юридичної праці слід зазначити те, що ця діяльність є складною соціальною відкритою системою, оскільки вона включена до широкого контексту правової системи суспільства й вирішує поставлені державою завдання правосуддя, особистої і суспільної безпеки, боротьби зі злочинністю.

Юрист – це фахівець, що володіє цивільною зрілістю й високою суспільною активністю, професійною етикою, правовою і психологічною культурою, глибокою пошаною до закону і дбайливим ставленням до соціальних цінностей правової держави, честі і гідності громадянина, високою етичною свідомістю, гуманністю, твердістю моральних переконань, відчуттям відповідальності за долі людей і доручену справу, принциповістю й незалежністю в забезпеченні верхо-

венства права, свобод і законних інтересів особи, її охорони і соціального захисту, необхідною волею і наполегливістю до виконання ухвалених правових рішень, відчуттям нетерпимості до будь-якого порушення закону у власній професійній діяльності [3, 8].

Кваліфікований юрист розуміє сутність і соціальну значущість своєї професії, чітко уявляє суть, характер і взаємодію правових явищ, знає основні проблеми дисциплін, що визначають конкретну галузь його діяльності, усвідомлює їхній взаємозв'язок в цілісній системі знань і значення для реалізації права в професійній діяльності.

На цій основі в процесі професійного навчання у суб'єктів юридичної праці формується відповідна професійна мотивація, що включає складний комплекс потреб, інтересів, ідеалів і переконань. У структурі мотивації юриста особливу роль відіграють такі сполуки, як прагнення до справедливості, любов до істини, відчуття обов'язку, патріотизм, ціннісні орієнтації. Мотивація особистості фахівця дуже динамічна, вона змінюється під впливом різних зовнішніх соціальних і суб'єктивно-психологічних чинників, тому в конкретних умовах професійної діяльності мотивація або закріплюється й розширюється, або починає деградувати, проявляючи тенденцію до професійної деформації.

Професійна цілеспрямованість юриста включає прагнення служити правосуддю, відстоювати справедливість, захищати права й інтереси громадян. До цілеспрямованості включають також і прогнозування – передбачення юристом своєї конкретної діяльності в ролі адвоката, судді, прокурора, слідчого, юрисконсульта та ін.

Практично для всіх юридичних професій однією з основних сторін діяльності є комунікативна діяльність, яка полягає в спілкуванні в умовах правового регулювання. Правове (процесуальне) регулювання накладає специфічний відбиток на всіх учасників спілкування, наділяючи їх особливими правами й обов'язками та додаючи особливого відтінку спілкуванню, що виокремлює юридичні професії в особливу групу.

Для більшості юридичних професій характерною є висока емоційна напруженість праці. Причому частіше це пов'язано з емоціями негативними, з необхідністю їх пригнічувати, а емоційну розрядку відкладати на порівняно тривалий період часу [7].

Праця багатьох юристів (прокурора, слідчого, судді, оперативного працівника та ін.) пов'язана із здійсненням особливих владних повноважень, з правом й обов'язком застосувати владу від імені закону. Тому у більшості осіб, що посідають зазначені посади, розвивається професійне відчуття підвищеної відповідальності за наслідки своїх дій [6].

Для більшості юридичних професій характерною межею є організаційна складова діяль-

ності, що, зазвичай, має два аспекти:

- організація власної роботи протягом робочого дня, тижня, організація роботи над справою в умовах ненормованого робочого дня;
- організація спільної роботи з іншими посадовими особами, правоохоронними органами, сторонами в кримінальному процесі [6].

Для багатьох юридичних професій характерним є подолання опору їхній діяльності з боку окремих осіб, а в деяких випадках – і мікрогруп. Прокурор, слідчий, оперативний працівник, суддя у пошуках істини у справі нерідко натрапляють на пасивний або активний опір з боку зацікавлених в неправильному результаті справи осіб. По суті, для всіх юридичних професій характерний творчий аспект праці.

Так, пошуки істини в кримінальному судочинстві – процес творчий, тому слідчому, прокуророві, адвокату, судді необхідні такі якості, як людяність, чуйність, увага, уміння проникнути у внутрішній світ людини, знайти найбільш доцільні прийоми роботи у кожному конкретному випадку: і коли вони мають справу з особливо небезпечним рецидивістом, і коли перед ними людина, яка випадково оступилася [6, 8].

Професійна юридична діяльність відрізняється складністю й багатогранністю. Її психологічний аналіз завжди дає можливість виділити кілька етапів, через які відбувався рух до кінцевої мети – встановлення істини. Певною мірою у професійній юридичній діяльності слід виділити такі аспекти: пошуковий (пізнавальний), комунікативний, засвідчувальний, організаційний, реконструктивний (конструкційний), соціальний. Кожний із зазначених аспектів передбачає реалізацію відповідних особистісних якостей, забезпечуючи успішність діяльності [5].

Діяльність юриста – багаторівневе, ієрархічне явище, на кожному етапі якого досягнення притаманних йому цілей забезпечується відповідними особистісними властивостями, причому їх досягнення уможливорює перехід до досягнення цілей більш високих рівнів діяльності.

Система практичних дій юриста служить для реального здійснення його стратегічних і тактичних професійних цілей і виявляється у вигляді вирішення конкретних завдань правопримирення: складання документації, проведення допиту, огляд місця події, слідчий експеримент, підготовка судової промови, складання вироку.

Спостерігаючи й оцінюючи результати своїх дій у процесі підготовки й проведення судового розгляду, характеру ухваленого вироку, юрист доходить висновків про успішність або неуспішність цих дій, у зв'язку з чим вважає свою мету досягнутою або ні. Оцінка й облік результативної інформації утворює процес зворотного зв'язку, який замикає вказану послідовність інтеріоризованих і екстеріоризованих дій в єдину саморегульовану функціональну систему професій-

ної діяльності юриста.

Зворотній зв'язок має санкціонуючий характер, оскільки на його основі суб'єкт діяльності – юрист або вважає свою мету досягнутою й планує перехід до вирішення нових професійних завдань, або повертається до колишнього завдання з метою його перегляду і корекції. У будь-якому випадку результативна інформація впливає на перебудову подальшої діяльності фахівця, оскільки сприяє або закріпленню по-чаткової мотивації і цілеспрямованості, її доповненню й вдосконаленню, або деформує її, у зв'язку з чим можна спостерігати або підвищення професійної майстерності, або професійну деформацію.

До ознак юридичної діяльності необхідно віднести:

- єдність процесів пізнання юридичних явищ та їх використання в інтересах людей;
- здійснення діяльності професійно підготовленими спеціалістами, які знають право і вміють його реалізувати;
- об'єктом юридичної діяльності є юридичні явища, опосередковані правом дії (дія або бездіяльність) людей та результати цих дій [2; 3].

Оскільки виконання професійних обов'язків здійснюється юристом у різних сферах життєдіяльності, то цей фахівець повинен володіти певними якостями характерними для цих сфер, а саме:

- у соціальній сфері – намагання встановити істину, справедливість, гуманізм, чесність;
- у пошуково-пізнавальній сфері – уважність та спостережливість, тобто цілеспрямоване сприйняття предметів та явищ, а також відшукування фактів, що стосуються злочину, та осіб, які його скоїли;
- у сфері реконструктивно-конструктивної діяльності – вміння всебічно аналізувати отриману інформацію, формулювати гіпотези, виявляти творчий, оригінальний підхід до розв'язання завдань;
- у сфері засвідчувальної діяльності – розвинена писемна мова, вміння швидко узагальнювати інформацію, письмово викладати юридичні явища;
- у сфері організаційної діяльності – самодисциплінованість, цілеспрямованість, наполегливість, організаторські здібності;
- у сфері комунікативної діяльності – емоційна врівноваженість; тактовність, вміння чітко формулювати свої думки.

Існують також особистісні якості, які є негативними для юриста:

- у соціальній сфері – цинізм, нечесність, владолобство, жорстокість, авантюризм;
- у пошуковій сфері – неухважність, відсутність пошукової домінанти (юридичний азарт);
- у реконструктивній сфері – низький рівень інтелекту, стереотипність і консервативність мислення;

- у засвідчувальній сфері – недбалість, невміння швидко передавати усну мову письмово;
- в організаційній сфері – нецілеспрямованість, відсутність організаційних здібностей;
- у комунікативній сфері – імпульсивність, надмірна сором'язливість, груба поведінка.

Дослідження особливостей професійної діяльності юриста дозволило встановити, що це різновид соціальної діяльності, який здійснюється з метою розв'язання юридичних проблем спеціально підготовленими фахівцями, які, дотримуючись встановлених законів та норм, застосовують для цього певні юридичні засоби.

Залежно від норм права розрізняють такі види юридичної діяльності, як діяльність регулятивна, пов'язана з правомірною поведінкою суб'єкта права, та правоохоронна, пов'язана з неправомірною поведінкою суб'єкта права. За інтелектуальним змістом юридична діяльність поділяється на пізнавально-пошукову, реконструктивну, організаційну, реєстраційну та комунікативну.

Юридична діяльність у суспільстві виконує певні функції, які розкривають її соціальне призначення та роль. Розрізняють дві групи функцій: загальносоціальні (економічна, політична, ідеолого-виховна) та спеціально-юридичні (регулятивна та правоохоронна). Юрист покликаний стверджувати й відстоювати головні цінності суспільства, захищаючи права громадян. Відповідно до цього, фахівці сфери юриспруденції повинні володіти не тільки професійними знаннями, вміннями та навичками, але й певними професійно важливими якостями. Ці якості визначають як загальний характер поведінки юриста-фахівця у щоденній праці, так і повинні відповідати різним сферам життєдіяльності, в яких здійснюється професійна діяльність юриста.

Список використаних джерел

1. *Бризгалов І.В.* Юридична деонтологія: короткий курс лекцій. – К.: МАУП, 2003. / І.В.Бризгалов.– 3-тє вид., стереотип. – 48 с.
2. *Гусарев С.Д.* Юридична деонтологія. Основи юридичної діяльності: теоретичні, практичні та деонтологічні аспекти: Науково-методичний та навчальний посібник / С.Д. Гусарев, О.Д. Тихомиров; за заг. ред. В.В. Копейчікова. – К.: ВІРА-Р, 2003. – 505 с.
3. *Жалинский А.Э.* Профессиональная деятельность юриста / А.Э. Жалинский. – М.: Издательство БЕК, 1997. – 312 с.
4. *Коваль Н.В.* Введение в юридическую специальность (деонтологический аспект): Курс лекций. / Н.В. Коваль. – Донецк, 1998. – 192 с.
5. *Майоров В.И.* Введение в юридическую специальность: [учебное пособие] / В.И. Майоров. – Челябинск, 2005. – 146 с.

6. Пирожков В.Ф. Криминальная психология. / В.Ф. Пирожков. – М.: «Ось – 89», 2001. – 704 с.

7. Романов В.В. Юридическая психология. Учебник для юридических специальностей ВУЗов / В.В. Романов. – М.: Юрист, 2009. – 560с.

8. Рижиков В.С. Теорія і практика конструювання цільових моделей (професіограм) та процесу професійної підготовки майбутніх юристів: Монографія / Рижиков В.С. – Херсон: вид-тво «Айлан», 2010. – 280 с.

Чернуха Н.М., Рижиков В.С. Професійна діяльність юриста: теоретичні засади

Праця юристів є надзвичайно різноманітною й складною, вона має цілий перелік ознак, тому професійна діяльність юриста є складною соціально відкритою системою, оскільки вона включена до широкого контексту правової системи суспільства й вирішує поставлені державою завдання правосуддя, особистої і суспільної безпеки, боротьби зі злочинністю. Професійна діяльність юриста має наступні ознаки юридичної діяльності: єдність процесів пізнання юридичних явищ, реалізація права в суспільному житті, об'єкт юридичної діяльності – юридичні явища.

Ключові слова: професійна діяльність юриста, спеціаліст, характер.

Чернуха Н.М., Рижиков В.С. Профессиональная деятельность юриста: теоретические основы

Работа юриста чрезвычайно разнообразна и сложна, она имеет целый перечень признаков, поэтому профессиональная юридическая деятельность – это сложная социальная открытая система, потому что она включена к широкому контексту правовой системы общества и решает поставленные государством задания правосудия, личной и общественной безопасности, борьбы с преступностью. Профессиональная деятельность юриста имеет следующие признаки юридической деятельности: единство процессов познания юридических явлений, реализация права в общественной жизни, объект юридической деятельности – юридические явления.

Ключевые слова: профессиональная деятельность юриста, специалист, характер.

Chernukha N.M., Ryzhikov V.S. Career lawyer: theoretical foundations

Functioning(working) the lawyer, exceedingly varied and complex, she has a whole list sign so professional legal activity there is complex social open system since she is included to broad context of the legal system society and solves the put(deliver) state of the task of the justice, the personal and public safety, fights with criminality. Professional activity of the lawyer has a following signs to legal activity unity processes of the cognition of the legal phenomenas, realization of the right in public life, object to legal activity – a legal phenomenas.

Keywords: professional activity lawyer, specialist in nature.